

МИША ЂУРКОВИЋ
Институт за европске студије
Београд

УДК 347:347.61/.64(497.11)
Оригиналан научни рад
Примљен: 23.04.2016
Одобен: 17.05.2016
Страна: 327-338

УДАР НА ПОРОДИЦУ И ЉУДСКО ДОСТОЈАНСТВО - ПРОБЛЕМИ У НАЦРТУ ПОРОДИЧНОГ ДЕЛА ГРАЂАНСКОГ ЗАКОНИКА СРБИЈЕ*

Сажетак: У овом чланку аутор се бави решењима из породичног дела нацрта Грађанског законика Србије. У првом делу се истичу неки методолошки проблеми, а затим аутор критички анализира неколико решења које се чине посебно проблематичним. У питању је забрана сваког физичког кажњавања деце, а затим и низ решења којима се родитељима одузима право на контролу и васпитавање деце. Следе затим два биоетичка питања, сурогат материнство и еутаназија. Ту је и предлог о истополним браковима као и нејасно постављен институт насиља у породици. Аутор критикује ова решења и тражи да се она промене.

Кључне речи: грађански законик, породично законодавство, телесно кажњавање, сурогат материнство, еутаназија, биоетика

Процес израде и припреме Грађанског законика Србије улази полако у другу деценију. Као што је познато, комисија за израду оформљена је још 2006 године након чега је започела са радом. Негде око 2010. објављивани су нацрти појединачних књига – трећа књига која се односи на породично законодавство објављена је 2011. године. Нека радикална и револуционарна решења још тада су изазвала реакцију стручне јавности, при чему се одмах отворила полемика о намеравном забрањивању сваког физичког кажњавања деце.¹

Крајем 2014 ова дебата је поново дошла у јавност са још већом жестином и интензитетом. Наиме излазак у јавност појединих чланова радне групе (посебно професорке Олге Цвејић Јанчић) са намером хваљења и пропагирања одређених решења и института из законика, показао је намеру да се грађански законик усвоји у неком предстојећем периоду са свим тим контроверзним иде-

* Велику захвалност дугујем др Милошу Станковићу који ми је дао врло корисне примедбе на ранију верзију текста.

¹ Реакције Зорана Миливојевића, Миливојевић, 2011, и Владимира Димитријевића, 2011, између осталих. Нешто раније у више наврата је о томе писао и Слободан Антонић.

јама. На ово је реаговао један број стручњака попут Зорана Миливојевића, професора Милана Шкулића, доктора Милоша Станковића, председнице удружења судија Драгане Бољевић или аутора овог текста, што је изазвало једну од највећих и најширих јавних полемика у нашем друштву у последње време. Крајем 2014 и током 2015 објављени су бројни чланци, петиције, одржане бројне трибине и јавне расправе које су стигле и до страница *Политике* те првог канала националне телевизије.

Подршку ставовима професорке Цвејић Јанчић пружила је леволиберална интелигенција окупљена око портала *Пешчаник*, док су са друге стране ова решења оспоравали многи правници, филозофи, психолози и други заинтересовани актери. Занимљиво је да је у оквиру саме катедре за развојну психологију на Филозофском факултету у Београду дошло до унутрашњег разилажења које је праћено јавном полемиком и дебатама. Док се професор Бауцал истакао као водећи пропагатор идеје о забрани сваког физичког кажњавања деце, организујући петиције и покушавајући да то представи као резултат релевантних истраживања, професор Јован Мирић, наш водећи стручњак за развојну психологију указао је да не постоје таква истраживања и да нема никаквих доказа за пропагандну флоскулу која тврди да телесно кажњавање деце води њиховом каснијем насилном понашању.²

Но осим ове теме, у фокус јавности дошло је још неколико веома значајних питања. Станковић³ је указао на нека веома чудна и проблематична решења у погледу проширења права деце и смањења права родитеља, а Ђурковић је посебну пажњу јавности усмерио на низ контроверзних биомедицинских мера које законодавац покушава да уведе код нас. Ту је посебно било говора о сурогат материнству.⁴

Ова оштра реакција јавности, а и бројних родитеља, утицала је на одлуку власти да се усвајање законика одложи. Током пролећа, комплетан нацрт је прерађен, нека решења су измењена, уведен је велики број алтернатива (које у неким случајевима дају потпуно супротна решења), и тако сложен текст који сада има 2838 чланова представљен је јавности почетком јула месеца уз присуство надлежног министра. Најављено је да ће јавна расправа о овој верзији закона бити вођена још годину дана, током којих би требало да се искристалишу ставови о најспорнијим питањима, и да ће законписци након тога изаћи са коначном верзијом коју би министарство правде требало да упути на владу, а затим и у скупштину на усвајање.

Овај чланак, који би требало да буде и прилог текућој јавној расправи, замишљен је као критички осврт на садашњу верзију нацрта пре свега четврте књиге законика која регулише породичну материју, уз осврт на оне делове прве књиге који се односе на породичноправну материју.

*

² Види његов чланак „Нема научног доказа да је свака телесна казна штетна“, Мирић, 2011.

³ Станковић, 2015.

⁴ Види Ђурковић, 2015.

Доношење новог свеобухватног Грађанског законика Србије је један заиста грандиозан подухват којим је руководио академик Перовић уз сарадњу професора Орлића, професорке Јањић Комар и других сарадника. Као што је познато Србија је први Грађански законик донела још 1844 године као једна од првих земаља у Европи, пола века пре Немачке нпр. Он је укинут 1945 након доласка комуниста на власт, па би доношење новог законика представљало повратак континуитету свеобухватног регулисања цивилне материје у Србији.

Предложени текст заиста представља велико достигнуће српске правне науке, али и доказ да српске друштвене науке, стално потцењиване и маргинализоване, имају много тога да понуде овом друштву и држави. Прва књига се односи на општи део који регулише начела читавог подухвата; друга књига регулише облигације, трећа се бави стварним правом, а последња пета регулише наследне односе. По оценама стручњака који прате ове области, ради се о углавном уравнотеженом тексту у коме је законописац успео да нађе прокламовану равнотежу између кодификације постојећих норми и односа са једне стране, и са друге стране простора за еволуцију права у складу са новим економским односима, институтима и међународним обавезама.

Нажалост, ово се не може рећи за четврту књигу која регулише породичне односе. И у претходном периоду предложена решења су као што смо то горе истакли с правом изазвала велику и врло жучну расправу, а и прерађени нацрт је кренуо у том правцу. Породично-правна материја је у свакој земљи једно од најосетљивијих подручја. Но у овом случају законописац је отишао далеко преко кодификације, са очитом намером да револуционише породичне односе у Србији (укључујући и значење основних категорија као што је „мајка“) и уведе низ новина које су у најмању руку контроверзне, а по могућим последицама веома опасне.

Пре него што пређемо на анализу конкретних мера, неопходно је обратити пажњу на неке основне методолошке и стратешке проблеме који се јављају у вези са овом проблематиком. Прво треба истаћи да су ово понајмање правна питања. У основи су базична морална и политичка питања на које друштво даје свој одговор или поштујући постојећи морал, наслеђе, обичаје и ставове, или као у овом случају под утицајем „реформатора“ настоји да револуционише праксу и да на силу уводи нове институте и одредбе, мењајући постојеће односе и норме. Дакле на политичка питања треба дати политички одговор: најбоље на референдуму.

Друго, заступници ових револуционарних решења често наступају заклањајући се иза европске агенде; у једној варијанти је у питању чисто пропагандна тврдња да то Брисел тражи, а у другој да су то преовлађујући европски трендови које из цивилизацијских разлога морамо и ми да прихватимо. У обе варијанте овај аргумент је нетачан. Нити европске институције траже увођење таквих решења у српско законодавство⁵, нити је тачно да су у питању универзални европски трендови. Овде се ради о чисто домаћем пројекту овдашњих левих либерала који највише следи традицију комунистичког укидања

⁵ Нпр Европски парламент је крајем 2015 осудио сурогат материнство.

грађанског законика из 1945, како би се преко закона реформисала породица и породични односи у правцу који напушта традиционални вид породице и породичних односа.

Треће, нацрт доноси нека изразито експериментална решења, која су крајње контроверзна и непотребна, отварају простор за злоупотребе и која ће правосуђу, полицији, образовању, родитељима и пре свега деци направити огромне проблеме. Посебно треба издвојити чињеницу да се предлажу и решења (попут идеје да старатељ може да венча штићеника) која директно вређају морал ове заједнице.

Када овде говоримо да наведена решења предлажу и гурају домаћи леви либерали, треба прецизно разјаснити употребу ових идеолошких одредница. Класични либерализам је инсистирао на одбрани приватности и посебно на спречавању мешања државе у сферу породичних односа, бранећи светост и недодирљивост дома. Насупрот томе савремени леви либерали инсистирају на све већој улози државе и све већем броју могућности да се држава меша у породичне односе, да их одређује, контролише, усмерава и да себи даје све већа права према детету у односу на родитеље. Уз то иде и стално ширење права деце на рачун родитеља, чиме се нарушава породично јединство и аутономија, и подстичу сукоби и спорови у породици. Још једна од нових опсесија левих либерала јесте редефинисање основних категорија као што су породица, члан породице, зачеће, рађање и смрт. Као што ћемо видети све то је примењено приликом израде нацрта породичног дела грађанског законика.

Коначно, треба учити метод сталног померања границе онога што се сматра моралним, потребним и стога дозвољеним да уђе у законодавство. Пре шест година је донет Закон о лечењу неплодности поступцима биомедицински потпомогнутог зачећа.⁶ У члану 56 јасно се одређује да је сурогат материнство забрањено. Тек две године касније (2011) изашло се са нацртом породичне књиге ГЗ у којој се исти институт уводи и то без услова домицилности. У новом нацрту тај услов је убачен, али по свему судећи након извесног броја година он би се укинуо, а за њим вероватно и забрана комерцијализације итд.

Ради се о генералној стратегији увођења одређених пракси која је позната као Овертонов прозор.⁷ Стручњак за масовну психологију и маркетинг Џозеф Овертон објаснио је стратегију којом се нека идеја или мера од нечега што је изопштено уводи у прозор прихватљивости и полако легитимизује, да би на крају такво понашање постало не само прихватљиво, већ и популарно, те преточено у обавезујућу законску норму. Типичан пример је третман хомосексуализма у јавној сфери који је управо прошао кроз свих шест Овертоновоих фаза: незамисливо, радикално, прихватљиво, осетљиво, популарно и политика. Прошлогодишње пресуде врховног суда САД и Европског суда за људска пра-

⁶ Види *Службени гласник РС*, бр. 72/2009,

<http://www.belmedic.rs/Novi-zakoni/740/Zakon-o-licenju-neplodnosti-postupcima.shtml>

⁷ <http://www.mackinac.org/12481> . Погледати одличан видео прилог у коме је један руски аутор обрадио примену овог система легитимизације проблематичних идеја на примеру педофилије. <https://www.youtube.com/watch?v=Tuv5Jo9ZuqM>

ва представљају заврши камен у легализацији хомосексуалних бракова и заједница којима су они постали обавезујућа правна и политичка норма.⁸

Сада се покушава да се слични механизам примени на сурогат материнство и еутаназију. Креће се са декриминализацијом праксе, па се она полако толерише у одређеним земљама. Затим се након сиве зоне преводи у нормативну правну праксу која се уводи у појединим државама. Када се ова два нивоа пређу у релативно довољном броју земаља, онда се покрећу судски спорови из земаља које се опиру увођењу те праксе и након одговарајућих пресуда највиших судова у САД и Европи, све појединачне државе постају обавезне да последице тих пресуда инкорпорирају у своје законодавство и праксу. Без обзира на ставове грађана, гласача, устав, постојеће законе итд.

*

Садржај текста нацрта је слично као и претходни нацрт доста неуједначен и даје понекад дијаметрално супротстављене норме и решења. О томе је писао Милош Станковић.⁹ Паралелно су понуђена врло либерална, умерена и чак и конзервативна решења. Стога бих и овде најпре указао на низ решења која је законописац усвојио током претходне расправе и рада и која бих истакао као добра и похвална: повратак љубави и верности као основа брака, могућност за правно важење црквеног брака, увођење алиментационог фонда и генералне одредбе о подстицању рађања (иако су нажалост испале громогласно најављиване конкретне мере попут пензије или значајне посебне надокнаде за треће дете), увођење строжијих критеријума за усвајање деце од странаца (који су до сада чак били у неким случајевима повлашћени), отежавање, односно дестимулисање развода итд. Наравно много тога се још налази у алтернативним решењима, а јавна расправа траје даље. Стога је и за ова добра решења питање која ће од њих остати у коначном изгледу текста. Законописац ће морати макар елементарно да уједначи решења и да понуди текст чији ће дух бити колико толико кохерентан. Кроз јавну расправу управо и треба да се утврди какав ће дух доминирати у коначном изгледу Законака.

С друге стране постоји низ веома проблематичних решења од којих бих овде издвојио неких седам момената.

Законописац је упркос свим критикама остао при намери да забрани свако физичко кажњавање детета. Посебно је монструозна варијанта 1 у члану 2218 (преузето из става 2 члана 7 претходног нацрта) у којој се свако физичко кажњавање изједначава са злостављањем детета! У јавној расправи госпођа Цвејић Јанчић је покушавала да покаже како је сада питање забране мање рестриктивно постављено и да ће фактички остати дозвољено да се у неким случајевима дете благо лупи по гузи или да се физички заустави ако је у ситу-

⁸ Врховни суд САД је 26. јуна 2015 пресудом у случају *Obergefell v. Hodges* прогласио забране истополних бракова неуставним и тиме заправо насилно наметнуо легализацију свим појединачним државама. Тек месец дана касније, (24. јула) и Европски суд за људска права донео је једнако важну одлуку у случају *Oliari and Others v. Italy*, према којој је Италија дужна да легализује и заштити истополне заједнице. Ово је преседан на основу кога ће свим чланицама Савета Европе бити временом наложено да учине исто.

⁹ Станковић, 2015.

ацији која је опасна по њега. Тачно је да је некадашњи члан 87 („Родитељи не смеју физички кажњавати дете и дужни су да га штите од таквих поступака других лица“) прерађен и сада као члан 2301 гласи „Родитељи су дужни да дете штите од злостављања од других лица“. Међутим, наведена одредба из члана 2218 показује да је формулација о физичком кажњавању као злостављању преживела тријажу и пренета као могућа алтернатива и у прерађени нацрт. Тачно је да је постало модерно забрањивати свако физичко кажњавање деце, као и да УН, ЕУ, Савет Европе, Уницеф и друга слична тела пропагирају увођење ове мере. Штавише, глобална тела, покрети и фондације које уз њих иду, производе квазинаучна истраживања која покушавају да нас убеди како телесно кажњавање води подстицању менталних болести код деце, као и да наводно батинама производимо будуће насилнике. Ово је директно контраинтуитивно и супротстављено читавом искуству цивилизације у којој живимо, и у којој се сматрало јасним да управо размажена, запуштена и некажњавана деца израстају у насилнике. Бројни примери из школства у Србији то могу да покажу и сведоче.

Но, чињеница је најпре да упркос овом пропагандном притиску, ни у самој Унији нису све чланице прибегле таквим забранама. Са 2015. такву меру је имало 20 чланица, док је у осам такво кажњавање деце и даље било дозвољено. Глобално гледано, мање од трећине земаља забрањује физичку казну, а у САД, где је телесно кажњавање генерално легално, у деветнаест држава чак је дозвољено и у школама. Не може се рећи да су се државе усрећиле забраном физичког кажњавања деце. Општа тенденција у овим друштвима јесте пад ауторитета и пораст пермисивизма. То је посебно изражено у културама које немају развијену традицију поштовања правног система. У Србији, где је иначе већ присутна тенденција подривања ауторитета, и где је слаба култура поштовања права и правног система, као и где су опште тенденције пораста насиља у друштву веома забрињавајуће, увођење овакве мере додатно би смањило могућност васпитавања и контролисања деце. Укратко, ова мера не само што би представљала додатно мешање државе у породичне односе и уношење анархије у породицу, већ би се тиме отварили огромни проблеми за будућу праксу полиције и правосудних органа. У најбољем случају била би то још једна норма које се генерално нико не би придржавао, телесно кажњавање код куће би се наставило, али би повремено изузеци у примени таквог закона направили хаос.¹⁰

У вези са претходним је и наредна тачка. Остало се при педоцентричном духу закона у коме се родитељи и деца своде на исту раван, а права детета радикално подижу у односу на право родитеља да васпитава децу. О генералном духу закона говори чињеница да не постоји ништа налик члану 371 француског грађанског законика који дефинише обавезу детета да поштује и уважава оца и мајку.¹¹ Дакле нигде се не истиче, нити наводи посебна дужност

¹⁰ Милош Станковић с правом пита зашто законописац не предвиђа и забрану психичког кажњавања детета?

¹¹ https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?sessionId=70199F6E45C3CAFD8657DD1981EBA040.tpdlila22v_3?idSectionTA=LEGISCTA000006136194&cidTexte=LEGITEXT000006070721&date

детета према родитељу као ауторитету који му је надређен. Члан 2288 прописује узајамно поштовање, и каже да су родитељи и дете дужни да се узјамно поштују „без обзира на узраст“. Дакле родитељи и деца треба да буду нека врста равноправних партнера уместо да постоји традиционална субординација. Претходни члан 2287 још бруталније каже да интереси детета морају бити заштићени увек када су у сукобу са интересима родитеља.¹²

Дакле, наставља се са процесом проширивања права детета у односу на родитеље, па тако дете од 15 година може готово све, укључујући и то да само бира где и у коју средњу школу да се упише(!),¹³ да даје пристанак на медицинске захвате, да одлучи да ли ће и како одржавати односе са родитељем са којим не живи итд. Родитељ и даље остаје одговоран пред законом и пред државом за понашање свог детета, са прописаним санкцијама за његове преступе, а у исто време има све мање могућности да га васпитава и да на његове поступке утиче. Станковић је дао неколико примера из компаративне породичноправне нормативе у којима се види како државе могу да овлашћују родитеље за адекватну контролу деце, што нашим законописцима не пада на памет. То су рецимо примери да родитељи могу да забране малолетницима излазак из куће у периоду од 11 до 5 ујутру, или да могу да проверавају електронску пошту и фејсбук налоге своје деце. Нажалост наш законописац не иде у том правцу већ следи дух који је до пароксизма довео својевремени предлог Закона о правима детета који је око 2010 предложила канцеларија Заштитника грађина Србије.

Наведимо на крају и члан 2517 овог нацрта који детету већ са 10 година омогућава да од суда или неке друге установе затражи да му постави колизију-

Техте=20160322 У овом законику постоји читав посебан одељак који се бави уставновлавањем и регулисањем родитељског ауторитета према деци.

¹² Да би схватили колико је све ово ненормално и контраинтуитивно, треба се подсетити једног класичног текста Обрена Станковића из 1976 у коме он лепо објашњава како су деца објекти права, слично као ученици у школама или запослени на радном месту, где је неопходан систем субординације: „Под објектима права ми, дакле, подразумевамо правна добра на којима постоји непосредна правна власт, са којом обавеза пасивних субјеката није у корелативном односу. Постоје четири врсте оваквих правних добара, (...) и, у породичном праву сама човекова личност кад су у питању одређена породична права. (...) Начелно признање да је човек објект права уопште не значи да се њиме може располагати правним пословима (како мисле присталице горњег резоновања, који у ствари бркају појам објекта права са појмом предмета уговора како га они схватају), нити да се на човеку могу имати права која овлашћују на повреду његовог физичког и моралног интегритета (као у робовласничком праву), већ само тачно одређена права (нпр. на васпитање детета и примену васпитних мера) која су инспирисана управо интересима личности објекта...“. Станковић, 1976, стр. 652.

¹³ Ово решење из члана 2293 је тешко наћи у компаративној европској пракси. Законодавци су ишли у правцу постепеног признавања одређених права детета да утиче на то коју средњу школу уписује, како би се напустила некадашња углавном неписана фактичка пракса да о томе одлучују родитељи. Негде се признају већа права родитеља, негде детета, али у сваком случају иде се ка томе да заједно донесу одлуку. У Чешкој чак постоји могућност да ако се о томе не договоре, на крају одлуку доноси суд. Но у сваком случају потпуно је несхватљив став два наведеног члана који сва права о одлучивању која се школа уписује оставља детету, не помињући уопште родитеље који треба то да финансирају. Дакле чак се ни не помиње обавеза да дете треба да саслуша мишљење родитеља о томе.

ског стараоца или привременог заступника како би га заступао у спору са сопственим родитељима ако су интереси детета у супротности са интересима родитеља. При томе се не прецизира о каквим се интересима ради...

*

Следе затим две теме које се баве биомедицинским и биоетичким питањима. Законописац је такође упркос бројним примедбама оставио предлоге о увођењу две веома контроверзне биомедицинске праксе, еутаназije и сурогат материнства (рађање за другог).

У члану 92 говори се о праву на достојанствену смрт (еутаназiju).¹⁴ Овај члан се састоји из три става у којима се прописује да би се радило о праву физичког лица на сагласни, добровољни и достојанствени прекид живота, где се затим најављује доношење посебног закона за регулисање услова и поступка еутаназije и на крају говори о евентуалној кривичној одговорности за злоупотребу овог права ради прибављања неосноване материјалне или друге користи. У алтернативи се говори о евентуалном алтернативном предлогу који би настао након јавне расправе и наговештава се да би морале да се изврше промене у Кривичном законик у. Подсетимо се да према садашњем КЗ, члан 117 одређује еутаназiju као кривично дело убиства из самилости за шта је прописана казна од шест месеци до пет година затвора. Чисто правнички гледано, ово је занимљиво инсистирање да се породичним законом дерогирају, односно налажу промене кривичног права.

Евентуалним увођењем еутаназije Србија би постала једна од првих пет земаља у Европи која фактички отварају врата еугеничког пакла. Након што су после 2002. године вратиле еутаназiju у европске правне системе, Белгија и Холандија од пре пар година већ врше еутаназiju и над децом млађом од 18 година. Штавише оне говоре о „праву деце на еутаназiju“, што проистиче из горе наведеног модела да се деца третирају као потпутно одрасле особе. Овде нема простора за анализу бројних контроверзи око еутаназije,¹⁵ али треба истаћи веома снажан аргумент о клизној равни по коме се тврди да се једном оторена пркаса касније проширује, водећи ка еугеници нацистичког типа у коме се на крају елиминишу „животи који нису вредни живљења (*Lebensunwerten Lebens* како су их нацисти одредили)“. Конкретно говорећи у друштвима која се све више враћају паганизму, очекивано би било да се слично ранијим паганским праксама родитељи инвалидне деце „ослобађају терета“, дајући пристанак на асистирано убиство деце која нпр. нису способна да сама дају вољни пристанак.

Кад је Србија у питању, поред овог момента, постоји још један врло заснован и оправдан страх од злоупотребе еутаназije, о коме професори на Ме-

¹⁴ Право на еутаназiju изводи се из члана 84 који говори о праву на достојанство и тврди да сва друга права проистичу из њега. За нашу културу потпуно је страна идеја да право на достојанство подразумева право на еутаназiju. Наша идеја о достојанству односи се на достојанство живе људске особе и живота као таквог. О значају појма достојанство и нападима појединих биоетичара на њега погледати Розен, 2015, стр. 24.

¹⁵ Погледати Ракић и други, 2012, и Пенс, 2007.

дицинском факултету говоре својим студентима. У култури која познаје праксу лапота и у којој правни систем не функционише како треба, а корупција је веома раширена, легализована еутаназија би отворила опасну могућност да се деца, потенцијални наследници, решавају терета бриге о својим остарелим и болесним родитељима, или да то подстичу стараоци који су нпр. склопили уговор о доживотном издржавању уз преузимање стана са неком старијом особом која нема децу.¹⁶ Ако је дакле познато да лекари прибегавају таквим нелегалним праксама за које могу да не одговарају, и ако се зна да се у Белгији и Холандији половина случајева еутаназије не пријављује надлежним органима, онда је лако замислити у шта би се то код нас извргло. Стога се залажемо да се члан 92 избаци и спречи увођење еутаназије у Србију.

Исто важи и за другу контроверзну тему биоетике, сурогат материнство, о чему смо недавно писали коментаришући претходни нацрт ГЗ. Законописац је у међувремену уважио неке примедбе па је избацио делимичну сурогацију и увео критеријум домицилности (члан 2276). Но проблем наравно остаје читава ова пракса која би помогла малом броју домаћих нероткиња, али отворила брешу за будућу експлоатацију наших жена као инкубатора за странце. Овде не бих понављао аргументе које сам изнео у помињаном чланку о сурогацији,¹⁷ али бих указао на још два нова феномена. Крајем 2015 године Европски парламент је донео резолуцију којом је осудио праксу сурогат материнства у свим њеним облицима,¹⁸ па би тако увођење СМ ишло чак супротно актуелној европској нормативи.

Друга и за нас још важнија је чињеница да је радна група коју је образовала Управа за биомедицину министарства здравља приликом писања новог Закона о биомедицински потпомогнутој оплодњи, заузела став супротан писцима ГЗ. Наиме током представљања закона на јавној расправи у фебруару месецу 2016, они су инсистирали да се задржи забрана СМ из члана 56 важећег закона која се преноси у члан 50 актуелног предлога.¹⁹ Том приликом је Звонко Магић изнео податке о злоупотреби и изигравању закона у Грчкој која је недавно увела СМ, при чему се ради о очигледној комерцијализацији, а што је законодавац настојао да избегне. У сваком случају, ове две радне групе изашле су у јавност са супротним предлозима што је неопходно усагласити.

Надаље, члан 2277 кроз могућност да мушкарац сам закључи уговор о сурогацији отвара простор да хомосексуални парови могу да наручују и производе децу за себе. Ово не треба остављати без претходне одлуке друштва о томе да ли хомосексуални парови имају или немају право да усвајају децу.

¹⁶ У јануару 2012 ухапшена су два гинеколога ГАК Народни фронт који су обављали нелегалне абортусе у поодмаклој трудноћи. Пет година касније сазнали смо да за то никад нису одговарали јер је предмет застарео.

¹⁷ Ђурковић, 2015.

¹⁸ <http://verilymag.com/2015/12/european-parliament-condemns-surrogacy-news> Текст резолуције погледати на <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-%2f%2fEP%2f%2fTEXT%2bREPORT%2bA8-2015-0344%2b0%2bDOC%2bXML%2bV0%2f%2fEN&language=EN>

¹⁹ Нацрт закона погледати на страници

<http://www.zdravlje.gov.rs/downloads/2016/Januar/Januar2016NactZakonaBMPO.pdf>

Разумљива је идеја законодапца да не дискриминише мушарце у односу на жене и да им такође дозволи да самостално закључују уговоре. Но, уколико се СМ ипак уведе ваљало би преиспитати ову норму и резервисати то право само за парове који живе у брачним или ванбрачним заједницама.

Законописац је у члану 2214 оставио и могућност да се током јавне расправе дефинише и однос према истополним заједницама. Дакле ту се остављају отворена врата за неку врсту легализације истополних, односно хомосексуалних заједница, било у облику брачне заједнице или у облику партнерства. О томе би грађани заиста морали да изнесу свој став на референдуму.

Из постојећег породичног закона преузета је широка и нејасна одредба института насиља у породици, иако је она доживела бројне оправдане стручне критике.²⁰ О духу закона говори и чињеница да се члан породице дефинише једино управо преко овог института, дакле преко насиља!?

У закону има и номотехничких грешака (говорење о јајној ћелији мушкарца у члану 2277), али и невероватних експеримената као што је могућност да се дозволи брак између старатеља и штићеника. Члан 2234 јасно забрањује склапање брака између старатеља и штићеника, а члан 2248 прецизира да је брак између старатеља и штићеника ништав. Међутим, члан 2252 фактички уводи опцију која је с позиција наше обичајног морала и традиције скандалозна, да старатељ и штићеник фактички могу да склопе брак, при чему би последица тог чина била раскид старатељства! У напомени се истиче да ће се овај члан брисати ако се остане при традиционалном решењу о ништавости брака између старатеља и штићеника, што значи да је законодаписац понудио обе опције. Прихватање ове либералније опције било би крајње неморално, и са позиције нашег традиционалног морала то највише личи на инцест, јер то значи да би старатељ могао да искористи своју надређену позицију у односу на штићеника и да емотивну везаност квазиродитељског типа трансформише у еротски и брачни однос.²¹ Но осим моралних проблема, овде постоји и питање злоупотребе имовинских и других права штићеника.

Због чињенице да овакав нацрт фундаментално и непотребно мења основне категорије постојања као што су рађање, мајка, породица и смрт, залажем се да се ове проблематичне одредбе измене, или да се о томе на референдуму обавезно изјасне грађани.

На крају бисмо подсетили на новински текст који је главни писац овог дела ГЗ, и главни пропагатор либералнијих решења, госпођа Олга Цвејић Јанчић објавила пре годину и по дана у београдској Политици.²² Регујући оправдано на проблем све мањег наталитета у Србији, Цвејић Јанчић тврди да држава мора да предузме део терета репродукције и наводи о чему би држава

²⁰ Погледати нпр одличан зборник Панов и др, 2012, у коме се износе бројни проблеми са оваквим увођењем „насиља у породици“.

²¹ Познат је контроверзан случај редитеља Вуди Алена који је 1997 године оженио Сун Ји Превин, усвојену ћерку Мије Фароу, са којом је он претходно био у дугогодишњој вези. Фароу га је оптужила да је заправо злоупотребио свој квазиродитељски положај да заведе Сун.

²² <http://www.politika.rs/scc/clanak/314389/Deo-tereta-reprodukcije-drustva-mora-preuzeti-drzava>

пре свега требало да се стара. Но, осим мере смањења пореских олакшица за родитеље већег броја деце, сви остали предлози укључују директно учешће државе и преузимање низа функција које су традиционално обављали сами родтељи. Ова њена перцепција промене функције односа родитеља и државе осећа се кроз читав нацрт законика. Многим решењима се омогућује веће мешање државе у породичне односе и пре свега смањење ауторитета и ингеренција родитеља у односу на дете.

Колегиница Цвејић Јанчић изгледа сматра да се проблем наталитета може решити чистим побољшањем материјалних услова. Супротно од ње, аутор овог чланка мисли да је вредносни аспект овог односа још важнији, те да овакав нацрт законика који прети родитељима, ставља их у подређени положај у односу на децу и подрива њихово право да контролишу, васпитавају и усмеравају децу, као и да граде свој неупитни ауторитет, јесте потенцијално још већи проблем за наталитет. Чињеница да имају све мање права према својој деци, јесте нешто што може да дестимулише и одврати много људе од идеје да постану родитељи и то посебно већег броја деце, ако не буду смели да их дисциплинују, кнтролишу и васпитавају.

Литература:

1. *Грађански законик републике Србије*, (2015), радни текст, припремљен за јавну расправу са алтернативним предлозима, 29. мај, Београд.
2. De Cruz, P, (2010), *Family Law, Sex and Society: a Comparative Study of Family Law*,
3. Routledge, London, New York
4. Dimitrijević, V, (2011), „Porodica - Odbrana i poslednji dani“, *Pečat*, 29. 08.
5. Đurković, M, (2015), „Pokušaj uvođenja surogat materinstva u Srbiju“, *Kultura polisa*, br. 27, str 135 – 149.
6. *Zakon o lečenju neplodnosti postupcima biomedicinski potpomognutog začeća* (2009), *Službeni glasnik* 27/2009, Београд.
7. *Zakon o biomedicinski potpomognutoj oplodnji*, (2016), актуелни нацрт, <http://www.zdravlje.gov.rs/downloads/2016/Januar/Januar2016NacrtZakonaBMPO.pdf>
8. Milivojević, Z, (2011), „Telesno kažnjavae dece – da , ali razumno“, *NSPM portal*, <http://www.nspm.rs/kulturna-politika/telesno-kaznjavanje-dece-da-ali-razumno.html?alphabet=1>
9. Mirić, J, (2011), „Nema naučnog dokaza da je svaka telesna kazna štetna“, *NSPM portal*, 24. 11, <http://www.nspm.rs/kulturna-politika/nema-naucnog-dokaza-da-je-svaka-telesna-kazna-stetna.html?alphabet=1>
10. Panov, S, Janjić Komar, M, Škulić, M, (2012), *Nasilje u porodici*, Правни факултет универзитета у Београду, Београд
11. Pens, G, (2007), *Klasični slučajevi medicinske etike*, *Službeni glasnik*, Београд,
12. Rakić, V, Mladenović, I, Drezgić, R, (2012), *Bioetika*, Институт за филозофију и друштвену теорију, *Službeni glasnik*, Београд.
13. Rozen, M, (2015), *Dostojanstvo: istorija i značenje pojma*, Клио, Београд
14. Stanković, O. (1976), „Објекти грађанских права“, *Анали Правног факултета у Београду*, br. 6, str. 647 - 657.

15. Stanković, M, (2015), „Da li će deca vaspitavati roditelje?“, *Novi polis*, <http://www.novipolis.rs/sr/dosije/27745/da-li-ce-deca-vaspitavati-roditelje.html>
16. Cvejić Jančić, O, (2014), „Deo tereta reprodukcije društva mora preuzeti država“, *Politika*, 26.12.
17. *Code Civil*, Version consolidée au 16 mars 2016, <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070721>

AN ATTACK TO THE FAMILY AND HUMAN DIGNITY - PROBLEMS IN THE FAMILY LAW SECTION OF THE SERBIAN CIVIL CODE DRAFT

Summary: In this article the author deals with propositions of family law section of the draft of Civil Code of Serbia. The first section highlights some methodological problems, and then the author analyzes several solutions that seem particularly problematic. It is a prohibition of all corporal punishment of children, and then a series of proposition that take away from the parents the right to control, educate and upbringing their children. These are followed by two bioethical issues, surrogate motherhood and euthanasia. There is also a proposal of same-sex marriage and vague defined institution of domestic violence. The author criticizes these propositions and asks for its change.

Key words: civil code, family law, corporal punishment, surrogate motherhood, euthanasia, bioethics